

Како су убијани српски владари: Немилосрдна битка две династије

понедељак, 02 мај 2016 12:40

Written by Владан Динић

Мада је кроз дугу српску историју, све до данашњих времена, увек остајао крвави траг обрачуна народа са својим владарима (и још крвавији трагови њихових међусобних обрачуна), из тих искустава ништа није научено. Као по правилу, Србијом владају аутократе. У књизи познатог српског новинара и публицисте Владана Динића, "Како су убијани српски владари", описан је период од оснивања средњовековне Србије до данас, са посебним освртом на период од убиства Карађорђа до убиства Ђинђића. Мада су у времену своје владавине приказани, како аутор каже, "... као одлучни, бескомпромисни и слављени као принципијелни и незамењиви", ипак су платили главом. Магазин Таблоид у неколико наставака доноси одабране делове из ове књиге, почев од појаве династија Обреновић и Карађорђевић

Рат против радикала Милан је већ водио као краљ, пошто је 22. фебруара 1882. успео да Србију прогласи за краљевину...

Несталан, нагао, непредвидив, краљ Милан је, у једном тренутку, пошто се развео од краљице Наталије под драматичним околностима, изненада решио да покаже владалачку попустљивост. Одлучио је да попусти под политичким притисцима и прихвати либерални Устав.

Тај Устав из 1888. године, представљао је узорни европски акт, по угледу на сличан белгијски Устав, чиме се Србија Александра Обреновића могла уврстити у ред модерних парламентарних монархија. Међутим, краљ Милан, увидевши да не може да влада под таквим уставним ограничењима, изненада, наредне 1889. године, решава да се одрекне престола - у корист свог малолетног сина Александра.

Сада већ бивши, краљ Милан се настанио најпре у Паризу, али се већ 1893. вратио у земљу. Син Александар поставља га 1897. за команданта војске, где се Милан посвећује пословима које је започео још као владар - стварању српског официрског кора, чије ће врлине доћи до пуног изражаја коју деценију касније, у Балканским и Првом светском рату. Практично, краљ Милан је творац модерне српске војске, а бринуо је о сваком сегменту стварања националне армије, од школовања старешинског кадра, до увођења савременог наоружања.

Убрзо, после једног од многобројних атентата, отац-краљ сукобљава се са сином-краљем, и 1900. године дефинитивно напушта Србију. Сукоб је био толико жесток да чак ни најближи пријатељи нису могли да изгледе њихове неспоразуме. Уморан, разочаран, Милан убрзо, 1901. године, умире у емиграцији, у Бечу.

Киван, озлојеђен, оставља поруку да нипошто не буде сахрањен у Србији. Са дозволом аустроугарског цара Фрање Јосифа, за место вечног почивалишта одређен му је манастир Крушедол, на падинама Фрушке горе. Цар је, при томе, одбио молбу грешног сина Александра, да оца Милана сахрани у Србији...

У време док је био на власти, али и после силаска са престола, Милан Обреновић **преживео је више атентата.**

Многи политички противници, не само радикали као странка, већ и појединци незадовољни његовом влашћу, покушали су да га уклоне са трона, макар и по цену живота. Према неким изворима, Пашић је у Бугарској добијао издашну новчану помоћ од руског цара да купи оружје за нову буну против краља Милана.

Најспектакуларнији атентат на овог владара извела је једна жена - Илка Марковић, супруга стрељаног пуковника Јеврема Марковића, старијег брата Светозара Марковића. Пуковник Марковић стрељан је, по директном налогу краља Милана, због наводне умешаности у Тимочку буну, односно блискост са радикалним покретом. А био је оптужен, иако један од најхрабријих српских официра у рату против Турака, за велеиздају! Илка Марковић, у намери да освети мужа, сачекала је краља Милана, приликом доласка на богослужење, на улазу у београдску Саборну цркву. Испалила је, из пиштоља, два метка на краља, али је само успела да га погоди у руку...

Утицај Генчића

Променљиве ћуди, женскарош и картарош, краљ Милан је, ипак, био вешт администратор кад се посвећивао државним пословима. Иако је на коцки знао да губи велике свота новца, мора се признати да је по Европи куповао слике које и данас красе београдски Народни музеј. Рођен у емиграцији, и умро је у емиграцији. Контroversна владалачка фигура, био је жртва сопствене променљивости, али је, мада уз многе жртве, ипак крчио Србији пут у Европу.

Ако је краљ Милан, мада емигрант и владар без престола, ипак умро у кревету, његов син Александар завршио је још трагичније - изрешетан мецима српских официра и докрајчен њиховим оштрим сабљама. Рођен 1876. године, имао је свега 13 година кад се отац одрекао престола у његову корист, а у његово име владало је намесништво (Јован Ристић, генерали Коста Поповић и Јован Белимарковић).

Искусним политичарима и војницима, малолетни Александар доскочио је једног 1. априла (то, ипак, није била првоаприлска шала), када је државним ударом преузео власт од намесништва, прогласио себе пунолетним-имао је тада шеснаест година и осам месеци - и одмах укинуо Устав из 1888. године. Луцидан и самовољан, већ на почетку своје владавине показао је бриљантан политички ум, али и склоност перфидном вођењу политике.

Усамљени дечак, који је растао без оца и мајке, предао се личној владавини са страшћу источњачког деспота који веома вешто, уз мноштво интрига, успева да оствари своје циљеве. Играјући између примирених радикала, али и либерала и напредњака, краљ Александар је неочекиваним потезима збуњивао своје противнике. Знао је, кад му то затреба, да суспендује уставне одредбе у току ноћи, да би их изјутра прогласио важећим, чим обави свој политички циљ.

Владавина му је, из дана у дан, била оптерећивана кризама и скандалима, а сукоби са родитељима, пре него што је у његов живот ушла и једна фатална жена, пунили су ступце европске булеварске штампе. **Кад се упустио, најпре у љубавну везу, а потом и у брак са дворском дамом своје мајке, удовицом старијом 12 година од њега - Драгом Машин, скандали који су увесељавали читаоце дворских интрига досегли су гротескне размере.**

Ћудљив и самовољан, Александар Обреновић био је некомуникативан млад човек. У првим годинама владавине делимично се ослањао на оца, али убрзо, управо због самовоље, морао је доћи у сукоб са краљем Миланом.

Тај сукоб удаљио га је и од групе политичара који су сматрани оданим присталицама династије Обреновића, пре свега клана који се окупљао око старог Јована Ристића. Кокетирао је са радикалима, али увек тако да једну групу супротставља другој, а на своју личну корист.

Круг људи који су му веровали увелико се смањивао, а сумње су захватиле и поједине кругове у најоданијој институцији династије-српском официрском кору...

Официрска завера „црнорукаца“ била је само кулминација незадовољства Александровом владавином. Стварању тајне организације „Црна рука“ претходила је краљева скандалозна веридба са Драгом Машин, у јулу 1900. године, а убрзо и женидба омраженом удовицом: "...Било је нечег отужног и трагикомичног у низу дворских скандала који су пунили и странице европске булеварске штампе, а државна политика, вођена помоћу државних удара, све више је личила на лакрдију" записали су историчари.

Краљ је мењао ministre као на текућој траци, а сваки међу њима, који би се замерио фамозној краљици Драги, могао је рачунати на отпуст. Скандал са краљичином лажном трудноћом био је убиствен по владарски пар, а притајени гласови да би, пошто пар није имао потомства, на престо могао доћи један од Драгине браће, довели су до још убиственијег гнева незадовољних официра. План завере да се Александар убије, а династија Обреновића дефинитивно уклони са српског престола, просто је висио у ваздуху...Цивилни део завере, међу политичарима, предводио је до тада одани присталица династије Обреновића - радикал Лазар Генчић. Преко њега су незадовољни официри и ступили у контакт са политичарима, а ови, опет, прибавили сагласност кнеза Петра Карађорђевића, Карађорђевог унука, који је, као емигрант, живео у Женеви, да је спреман да се прихвати упражњеног српског престола.

Генчићи су учествовали у Мајском преврату 1903, када је убијен Александар Обреновић и на престо доведен краљ Петар Карађорђевић. Кључни учесник у овим догађајима био је Ђорђе Генчић, рођени брат Лазара Генчића, првог српског хирурга. Ђорђе је пре Мајског преврата напустио владу Обреновића у којој је био на положају министра унутрашњих послова. После убиства Александра Обреновића и његове жене Драге Машин, заузимао је високе положаје у Србији у којој је тада столовао краљ Петар Први Карађорђевић, далеко од очију, међу виноградима и кукурузима.

Од убиства у Кошутњаку, 1868, сукоб присталица Обреновића и Карађорђевића претвара се у прави династички рат.

Због учешћа у завери и убиства кнеза Михаила, преки суд је осудио на смрт више лица, чије је погубљење извршено на Карабурми.

На 20 година заточења кажњен је, између осталих, и кнез Александар Карађорђевић, а конфискована је, а потом и продата на лицитацији, сва имовина Карађорђевића у Србији. Београдски Варошки суд поднео је захтев судским органима у Пешти да ухапси и изручи Србији Александра Карађорђевића, али су мађарске власти констатовале:

„...Кнез Александар Карађорђевић се ослобађа кривице услед недостатка доказних средстава и недостатка доказа.“ По свему судећи, кнез Александар није непосредно учествовао у завери против кнеза Михаила. Наставио је да живи у емиграцији, повлачећи се из политичких послова.

На другој страни, у Србији, краљ Милан је страховао од Карађорђевића, поготово пошто је Александров син Петар, као млади кнез и француски официр, одлучио да узме активног учешћа у побуни Срба у Босни 1875. године, стичући у српском народу име храброг војводе Петра Мркоњића. Постоје чак и подаци да је, у два маха, тајно боравио у Србији. Петрове синове, Ђорђа и Александра, којима је мајка црногорска књегиња Зорка, карађорђевићевци из Србије материјално су помагали за време школовања, у Пажевском корпусу у Русији...

Радикалско купање

Рат краља Милана са радикалима имао је, уз сву оштрину - од изрицања смртних казни и погубљења страначких првака, на једној, и атентата и буна, на другој страни - и своје комичне елементе...Једна од тих смешнијих страна историје свакако је анегдота која се везује за појам „радикалског купања“. Реч је, у ствари, о подвали која је, ради изругивања, приређена омрзнутом краљу, иако се владар, приликом таквог „купања“, могао и стварно удавити.

Приликом боравка краља Милана у конаку у Смедереву, радикалски активисти, како би се то данас рекло, вешто су престругали једну од дасака на поду краљевског нужника. И када се краљ Милан, ради нужде, нашао на дотичном месту, престругана даска се одвалила, а владар се нашао у јами препуној фекалија.

Наравно, на ужаснуте повике, убрзо је извучен из гована, а није одолео бесу да одмах не прокоментарише како је то радикалско масло! Кажу да су сличне догодовштине потом учестале међу политичким опонентима по Србији, а народ је такве „операције“ напосто назвао „радикалско купање“.

Историчар др Петар Опачић, о политичким грешкама које су брачни пар Обреновић коштале главе, каже да су Краљ Александар и краљица Драга превише заглибили, преврат био неминован.

Читав сплет околности водио је ка томе да односи између владаоца и целог друштва буду заоштрени, јер је краљ Александар Обреновић свој им поступцима, у периоду од десетак година, колико је и трајала његова владавина, постепено удаљавао од себе чак и најближе пријатеље династије Обреновић. Истовремено, сви они који су били лојални и патриоти, видели су у његовом понашању једну штетну радњу за друштво и нацију, укључујући ту пре свега војску. Укупно гледајући, последњи Обреновић није имао среће.

Александар Обреновић је рођен за време првог Српско-турског рата, 1876. године. После 13 година, у једном новом друштвеном систему, кад је Србија већ добила државну независност, његов отац је, кад је имао 35 година, одлучио да се повуче са престола због тога што је својим понашањем довео себе у незгодну позицију, нарочито после српско-бугарског рата. Пре тога, краљ Милан је осетио да се његов ауторитет у друштву круни, па је због тога, да би обезбедио бољи однос друштва, а пре свега снага које су се око Радикалне странке, одлучио да образује једну велику комисију од 80 људи која би израдила нови Устав. Под утицајем радикала, та комисија је направила један од најдемократскијих устава који је Европа видела. Био је то Устав из 1888. године.

Краљ Милан, последњи Обреновић, правио је неопростиве грешке, као његов творац и потписник, јер је после кратког времена схватио да не може да се управља по њему. Пошто је тај Устав био сувише либералан, а он сам по природи аутократа, краљ Милан је нашао за сходно да се, 22. фебруара 1889, повуче и препусти престо сину. Како је Александар био малолетан, одређено је намесништво од три члана које је управљало земљом. И то је трајало четири године. Међутим, када је он био у 17. години, 1. априла 1893. организована је у двору свечаност ради обележавања годишњице проглашења Србије за краљевину. У ствари, то је био тренутак када је Александар Обреновић извршио државни удар. Сменио је намеснике и прогласио се пунолетним.

По чијем савету је донео такву одлуку?

Повод је била смрт генерала Косте Пролића, једног од намесника, јер је између радикала и либерала настао сукоб око избора новог намесника. Да би се то пресекло, по савету Лазара Докића, Александар Обреновић је извршио државни удар, прогласио се пунолетним, узео сву власт у руке, а самог Докића поставио за првог председника владе. Тако лаким доласком на власт, он је помислио да је толико моћан да може да ради шта хоће. За годину дана променио је три владе и два пута устав, што је било страшно и недопустиво. **Касније су искрсли нови проблеми везани за његову одлуку да дозволи да се у земљу врати бивши краљ Милан, који је при одласку добио милион динара, уз обавезу да се одриче српског држављанства и да се више неће враћати у Србију.**

А 1. Карактер последњег Обреновића

Искусним политичарима и војницима, малолетни Александар доскочио је једног 1. априла (то, ипак, није била првоаприлска шала), када је државним ударом преузео власт од намесништва, прогласио себе пунолетним-имао је тада шеснаест година и осам месеци - и одмах укинуо Устав из 1888. године. Луцидан и самовољан, већ на почетку своје владавине показао је бриљантан политички ум, али и склоност перфидном вођењу политике.

А 2. О Петру I Карађорђевићу

Раскрстивши са лагодним животом у Паризу, млади Петар одлази 1883. године у Црну Гору, где убрзо постаје зет црногорског кнеза Николе Петровића, након што се оженио његовом најстаријом ћерком Зорком. Књегиња, која је у том браку родила троје деце - синове Ђорђа и Александра и кћер Јелену, умире већ после неколико година, а Петар, дошавши у сукоб са тастом Николом, поново креће у емиграцију. Настањује се у Женеви, где се махом посвећује школовању деце. Синови ће му ускоро кренути пут Петрограда, на школовање у елитном Пажевском корпусу. Живећи на ивици сиромаштва, Петар Карађорђевић дочекује Мајски преврат у Београду 1903, када постаје, по елиминацији и нестанку династије Обреновића, носилац српске краљевске круне. По природи либералан, приставши на изградњу модерне Србије као узорне парламентарне монархије у Европи, краљ Петар се посвећује државним пословима са еланом полетног младића. Строго поштује уставне норме, а под његовом влашћу почиње бржи развој земље. Осим економског развојка, који је обележен уласком европског капитала у Србију- француског и аустроугарског нарочито, у то време долази и до убрзаног развоја просвете, културе, штампе. Оснива се, 1905, Београдски универзитет, а посебно, особито међу интелектуалцима, јача југословенска идеја. Да би осујетила такав развој Србије, а нарочито њен утицај кад је реч о југословенској идеји, Аустроугарска креће у отворени притисак на Србију.

А 3. Између Аустрије и Русије

Са доласком Петра I Карађорђевића на престо, после Мајског преврата 1903, долази, коначно, и до промене у спољној политици Србије? Долазак краља Петра I Карађорђевића на престо представља преломни догађај. Пошто је последњи Обреновић лавирао између Аустрије и Русије, изгубивши поверење и једне и друге силе, доласком Радикалне странке на власт пресечени су односи са Аустријом, јер је Аустрија показивала сталну тенденцију да уништи Србију и да господари балканским полуострвом. Русија је, опет, имала своју империјалну политику на Балкану, али је њена политика била таква да се ослања на слободне балканске земље и тако успоставља своје присуство у Средоземљу. Дакле, дошло је до преоријентације у спољној политици Србије и ослањања на Русију, која је са Француском и касније Великом Британијом формирала Антанту. Десило се, значи, оно што је најбоље објаснио Милован Миловановић: „Србија је везала свој мали чамац за велики брод Антанте, па ако она потоне, потонуће и Србија, а ако она исплива, односно стигне у мирну луку, и Србија ће остварити своје ратне циљеве.“ **Благодарећи тој оријентацији, Србија је прошла Балканске ратове и Први светски рат и остварила своје најдалекосежније циљеве, за које је, како је једанпут рекао војвода Степа Степановић, само маштар могао да замисли да се на такав начин могу решити.**

Извор: Таблоид